

איגרת לתלמידים

מילת השבוע

מכל מקום

רבים מן הניבים המשמשים בלשונו לקוחים מן המקורות בכלל ומן התנ"ך בפרט. יש מהם המשמשים במשמעותם המקורית ויש מהם שקיבלו משמעות חדשה. קבוצה מעניינת של ביטויים שחל בהם שינוי משמעות מבוססת על שמות מקומות שהתנתקו מהקשרם הגאוגרפי והובנו כמילים כלליות, מה שהעניק משמעות חדשה לביטוי כולו.

הגיעו לעמק השווה: עמק שווה הוא שמו של עמק באזור ירושלים. הוא נזכר בסיפור מלחמתו של אברהם במלכים: "וַיֵּצֵא מֶלֶךְ כְּדָם לְקָרְאֵתוֹ... אֶל עֵמֶק שְׁוֵה הוּא עֵמֶק הַמֶּלֶךְ" (בראשית יד, יז). מקור השם 'שווה' אינו ברור, ואולם הוא התקשר בתודעת הדוברים לשוויון, ומכאן נולד הביטוי 'הגיעו לעמק השווה' במשמעות 'התפשרו', 'השתוו', 'הגיעו להסכמה'.

עד חרמה: בספר במדבר מסופר על אנשים מבני ישראל שהעפילו לעלות להר בניגוד להוראת משה וניגפו לפני אויביהם: "וַיִּכְדֶּה הָעַמְלָקִי וְהַכְנַעֲנִי הַיֹּשֵׁב בְּהַר הַהוּא וַיִּפּוּם וַיִּכְתּוּם עַד הַחֲרָמָה" (יד, מה). סיפור המעשה בא גם בספר דברים, ושם נאמר "עַד חֲרָמָה" (א, מד). כיום 'להכות עד חרמה', 'לרדוף עד חרמה', 'להילחם עד חרמה' וכדומה פירושים להביא לחיסול סופי של אויב או תופעה. ואולם בסיפור המקראי הכוונה היא שהמרדף הגיע עד לעיר חֲרָמָה שבנגב. הפירוש החדש שניתן לביטוי מבוסס על שם העיר המתקשר לחֲרָם ואולי גם על ההקשר המקראי של מלחמה ומרדף.

לבוא חשבון: לאחר שכבשו ישראל את העיר חשבון שבעבר הירדן המזרחי, נאמר: "עַל כֵּן יֵאמְרוּ הַמִּשְׁפָּלִים בְּאֵי חֶשְׁבוֹן, תִּבְנֶה וְתִכּוֹנֶן עִיר כִּיחוּן" (במדבר כא, כז). האמורים נקראים כאן לבוא אל העיר חשבון שנחרבה ולבנותה מחדש. בשל הזהות בין חֶשְׁבוֹן העיר והמילה חֶשְׁבוֹן (המופְרָת מספר קהלת למשל) קיבל הביטוי 'בא חשבון' משמעות חדשה: 'עָרַךְ חשבון', 'סיכם את הדברים' ובימינו אף 'נקם במישהו, התחשבן אתו'.

הדריך את מנוחתו: בתיאור מלחמתם של שבטי ישראל בשבט בנימין נאמר: "כִּתְרוּ אֶת בְּנֵימִן, הַרְדִּיפוּהוּ, מְנוּחָה הַרְדִּיפוּהוּ..." (שופטים כ, מג). הביטוי 'מנוחה הדריכוהו' אינו ברור. יש המפרשים 'הדביקו אותו

במקום מגוריו', יש המפרשים 'רדפו אחריו עד אשר נח וחדל מלנוס', ויש הסוברים כי 'מנוחה' הוא שם של מקום. כיום 'הדריך את מנוחתו' פירושו 'הטריד אותו', 'לא נתן לו מנוח'.

סלע המחלוקת: סלע המחלוקת נזכר באחד מסיפורי המרדפים של שאול אחרי דוד: "וַיֵּלֶךְ שְׂאוּל מִצַּד הַהָר מִזֶּה וַאֲנָשָׁיו מִצַּד הַהָר מִזֶּה... וַיֹּשֵׁב שְׂאוּל מִרְדֵּף אַחֲרֵי דָוִד וַיֵּלֶךְ לְקִרְאֵת פְּלִשְׁתִּים עַל כֵּן קָרְאוּ לְמָקוֹם הַהוּא סֵלַע הַמַּחְלֻקוֹת" (שמואל א כג, כו-כז). ומפרשים שבמקום זה נחלקו ונפרדו דוד ואנשיו משאול ואנשיו. הצירוף המקראי נשתנה ליסלע המחלוקת, וכיום הוא משמש במשמעות מטפורית של נושא הריב, העניין שעליו נחלקים.

קול ברמה: בנבואתו הידועה של ירמיהו נאמר: "קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע נְהִי כִּי תִמְרוּרִים כָּחַל מִבְּכָה עַל בְּנֵיהֶם" (לא, יד). כֶּמָּה שבפסוק זה היא ככל הנראה שם של עיר, אולי עירו של שמואל שבנחלת אפרים. ואולם בימינו ביטויים דוגמת 'נשא קולו ברמה' 'השמיע קול ברמה' משמשים במשמעות 'השמיע דבריו בקול רם' ומכאן 'הביע מחאתו ברבים'.